

1

**ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА**

ЦИБАР ТЕТЯНА МИХАЙЛІВНА

УДК 371.035.6 (09) (477.8)+371.0535.6

**ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ СЕРЕДНЬОГО
ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ
НА ЗАКАРПАТТІ (1919 – 1939 рр.)**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2008

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника, Міністерство освіти і науки України, м. Івано-Франківськ.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
ЧЕПІЛЬ Марія Миронівна,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка,
завідувач кафедри педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
РОСТОВСЬКИЙ Олександр Якович,
Ніжинський державний університет
Імені Миколи Гоголя, завідувач кафедри
музичної педагогіки та хореографії;

кандидат педагогічних наук, доцент
КУХТА Марія Іванівна,
Ужгородський національний університет,
доцент кафедри педагогіки та психології.

Захист дисертації відбудеться “_26_” червня 2008 року об
12.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.01 у
Тернопільському національному педагогічному університеті імені
Володимира Гнатюка за адресою: вул.Кривоноса,2, м. Тернопіль, 46027,
(каб. №30).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського
національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за
адресою: вул.Кривоноса,2, м. Тернопіль.

Автореферат розіслано _24_ травня _2008_ р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Чайка В.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Державна національна програма “Освіта” (Україна ХХІ ст.) визначає потребу широкого залучення учнівської молоді до освоєння народної творчості з метою розвитку естетичного ставлення до природного, соціального та художнього середовища. Питання естетичного виховання особистості набувають особливого значення в сучасних умовах розвитку суспільства, коли загострюються суспільні суперечності, втрачаються загальнолюдські цінності, життєві ідеали, мають місце рецидиви аморальної поведінки молоді. Естетичне виховання повинно сприяти формуванню творчої активної особистості, здатної повноцінно сприймати прекрасне, гармонійне, досконале у житті, природі, мистецтві, жити і творити за законами краси.

Важливого значення набувають наукові пошуки вітчизняних дослідників у галузі теорії та практики естетичного виховання, вихідні засади якого відображені в Національній доктрині розвитку освіти, Національній програмі виховання дітей та учнівської молоді в Україні. Серед виховних завдань реалізації поставленої мети відведено особливу роль підвищенню базової культури, розвитку естетичних потреб і почуттів підростаючого покоління. Естетичне виховання спрямовується на розвиток в особистості ерудиції у галузі мистецтва (володіння системою елементарних мистецьких знань, понять, термінів, адекватне сприйняття художніх творів, творча діяльність у мистецькій сфері), здатності збагнути та виразити власне ставлення до мистецтва, радіти як ознаки духовної зрілості.

Результати аналізу наукових досліджень питань естетичного виховання дали змогу з'ясувати, що ця проблема була і є предметом вітчизняної та зарубіжної історичної, філософської, психологічної, педагогічної та історичної науки. Теоретичні основи національного виховання, зокрема естетичного виховання як соціокультурного феномена, представлено у працях І.Беха, А.Бойко, М.Євтуха, С.Гончаренка, О.Ростовського, О.Савченко, О.Сухомлинської та ін.

Філософські проблеми естетичного виховання особистості дослідили Ж.Масенко, В.Кудін, Л.Левчук, В.Мазепа, О.Семашко та ін.; загальнопедагогічні та психологічні – Т.Аболіна, З.Белоусова, І.Зязюн, О.Дем'янчук, Л.Коваль, Л.Масол, Н.Миропольська та ін. Естетичне виховання у вищій школі вивчали С.Мельничук, О.Рудницька та ін.

В останні роки актуальні проблеми історії української педагогіки і виховання відображено у працях Т.Завгородньої, С.Золотухіної, В.Кравця,

Б.Ступарика, Ю.Руденка, І.Руснака. Проблеми полікультурної та глобальної освіти розкривають В.Бойченко, В.Болгаріна, І.Прокопенко. У навчально-виховному процесі важливо реалізувати ідею – через національну культуру – полікультурності. В історико-педагогічних дослідженнях Т.Беднаржової, В.Бедь, В.Гомонная, М.Зимомрі, В.Кеміня, М.Кляп, В.Росула, В.Сагарди частково розкрито проблему естетичного виховання учнів у міжвоєнний період.

Важливими для розв'язання виховних проблем є дослідження регіональних особливостей естетичного виховання учнівської молоді у полікультурному середовищі. З відомих історичних і політичних причин ці особливості для Закарпаття були найбільш специфічними. Однак системно питання естетичного виховання на Закарпатті у період 1919 – 1939 рр. не вивчалось.

Об'єктивна потреба в історико-педагогічному аналізі зазначеної проблеми та недостатній рівень її розробленості зумовили вибір теми дисертаційного дослідження – “Естетичне виховання учнів середнього шкільного віку в полікультурному середовищі на Закарпатті (1919 – 1939 рр.)”.

Зв'язок роботи з науковими програмами і темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри історії педагогіки Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника “Історико-педагогічні проблеми навчання і виховання у системі неперервної освіти” (протокол № 1 від 28.08. 2003 р.). Тему роботи затверджено на засіданні вченої ради Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника (протокол № 6 від 4.03.2003 р.) та узгоджено у Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології АПН України (протокол № 5 від 27.05. 2003 р.)

Об'єкт дослідження – виховання українських школярів у полікультурному середовищі Закарпаття (1919 – 1939 рр.)

Предмет дослідження – етапи становлення, зміст, форми і методи естетичного виховання учнів середнього шкільного віку у полікультурному середовищі Закарпаття міжвоєнного періоду.

Мета дослідження – узагальнити теоретичні надбання і практичний досвід естетичного виховання підлітків у полікультурному середовищі Закарпаття міжвоєнного періоду з перспективою їхнього творчого використання у сучасних умовах.

Відповідно до предмета і мети дослідження було сформульовано такі **завдання**:

1. Проаналізувати суспільно-політичні та культурно-освітні передумови естетичного виховання учнів середнього шкільного віку у полікультурному середовищі Закарпаття упродовж 1919 – 1939 рр.

2. Систематизувати вітчизняні та зарубіжні напрацювання з проблеми естетичного виховання підлітків у полікультурному середовищі, виокремити етапи її становлення.

3. Дослідити внесок українських педагогів і культурно-просвітницьких діячів Закарпаття в розробку теоретичних засад естетичного виховання учнівської молоді в означену добу.

4. З'ясувати особливості змісту, форм, методів і засобів естетичного виховання підлітків у полікультурному середовищі Закарпаття і визначити можливості їхнього творчого використання в сучасних умовах.

Методологічною основою дослідження є філософські закони і категорії наукового пізнання, положення про відображення дійсності в людській свідомості, єдність теорії та практики, діалектична взаємодія особистості й суспільства, єдність загальнолюдського і національного, історичного й логічного, гуманізації міжнародних стосунків та етики міжетнічного спілкування; концептуальні положення філософії та педагогіки про полікультурний розвиток особистості; теорія глобалізації світових процесів; доцільність творчого використання спадщини минулого у сучасній педагогічній теорії і практиці.

Теоретичну основу роботи становлять концептуальні положення Закону України “Про освіту”, “Державної національної програми “Освіта” (Україна XXI століття)”, “Концепції національного виховання”, “Концепція естетичного виховання учнівської молоді в умовах відродження української національної культури”, “Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах”, а також спадщина видатних українських і зарубіжних педагогів ХХ – ХХІ ст., праці сучасних дослідників, де розкриваються теоретичні основи українського виховання в історичному аспекті й з позицій сьогодення (І.Бех, А.Бойко, С.Гончаренко, М.Євтух, В.Кремень, Ю.Руденко, О.Сухомлинська, М.Ярмаченко й ін.).

Методи дослідження: пошуково-бібліографічний метод вивчення архівних, бібліотечних фондів, каталогів, бібліографічних видань; моделювання та інтерпретаційно-аналітичний (концептуальний аналіз відповідної науково-педагогічної літератури з використанням інтерпретації, систематизації та узагальнення); порівняльно-історичний, хронологічний і ретроспективний методи для дослідження змісту естетичного виховання підлітків, установлення основних тенденцій цього процесу; теоретичне узагальнення та елементи пошукового методу з метою

формулювання узагальнених висновків, оцінок, виявлення раціонального і практично-ціннісного в розробках вітчизняних педагогів Закарпаття – у досвіді реалізації естетичного виховання учнів сучасної загальноосвітньої школи I-III ступенів.

Джерельну базу дослідження становлять фонди Державного архіву Закарпатської області в Ужгороді та Берегові, Закарпатського краєзнавчого музею, Національної бібліотеки України ім. В.Вернадського, Наукової бібліотеки ім. В.Стефаника НАН України і наукової бібліотеки Ужгородського національного університету; монографії та брошури українських педагогів краю; історична, наукознавча, навчально-методична література, звіти, навчальні плани, програми, підручники, які використовувалися у тогочасному навчально-виховному процесі; сучасні нормативні документи, теоретичні дослідження та наукові праці філософів, соціологів, психологів, педагогів; педагогічна публіцистика; педагогічна література вітчизняних і зарубіжних авторів з питань естетичного виховання, а також вітчизняні державні документи щодо розвитку освіти в Україні; результати наукових педагогічних досліджень у галузі історії педагогіки та дидактики.

У дослідженні дотримано вимог принципів науковості, об'єктивності, наступності, системності, історичного детермінізму. Теоретичні напрацювання українських педагогів Закарпаття слугують вартісною основою, джерелом для розвитку сучасної загальноосвітньої школи, позашкільних закладів і громадських організацій, які здійснюють аналогічний до минулого пошук оптимальної моделі естетичного виховання.

Хронологічні межі дослідження охоплюють 1919 – 1939 роки. За вихідний рубіж узято приєднання Закарпаття до Чехословаччини (вересень 1919 р.), уряд якої вперше в історії краю створив реальні умови для задоволення освітніх потреб українців та інших етнічних груп. Верхня межа періоду збігається з початком Другої світової війни, яка привела до суспільно-політичних змін у Європі й Закарпатті.

Наукова новизна та теоретична значущість дослідження полягають у тому, що *вперше* в історико-педагогічній науці системно узагальнено зміст естетичного виховання учнів середнього шкільного віку в полікультурному освітньому просторі Закарпаття міжвоєнного періоду, *обґрунтовано* етапи становлення і розвитку проблеми естетичного виховання в українській педагогічній думці краю міжвоєнної доби, кожен з яких відображає генезу поняття “естетичне виховання” і позначений відповідними тенденціями; *виокремлено* форми (виставки, гуртки, концерти, екскурсії, імпрези), методи (інсценізація, ілюстрування,

декламування, імітація), засоби (музика, спів, природа, праця), провідні чинники естетичного виховання підлітків (соціально-економічний, суспільно-політичний, культурно-освітній), які яскраво виявляють їх національну приналежність, сприяють етнонаціональному відродженню; *додовнено* педагогічну теорію науковими знаннями про еволюцію змісту поняття “естетичне виховання”, яке спрямоване насамперед на виховання в людини гуманістичних якостей, інтересів і любові до життя в його різноманітних проявах.

Подальшого розвитку набули положення і висновки щодо ефективності виховної діяльності різних інститутів у вирішенні завдань естетичного виховання підростаючого покоління; *обґрунтовано* можливості творчої реалізації ідей історичного досвіду естетичного виховання учнів середнього шкільного віку у сучасних умовах.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що до наукового обігу введено маловідомі та раніше невідомі архівні матеріали, які розширюють уявлення про сутність змісту естетичного виховання учнів у полікультурному середовищі Закарпаття (Ф. 28, оп.1, спр. 3213, 3268, 4318; оп. 3, 29, 73, 142, 159, 212, 278, 411, 435, 436, 463). Його результати та висновки можуть бути використані у навчально-виховному процесі вищих та середніх навчальних закладів під час читання лекцій, написанні навчальних і науково-методичних посібників, довідників з історії педагогіки та теорії виховання. Матеріали дослідження можуть знайти подальше застосування під час вивчення актуальних питань естетичного виховання учнів у полікультурному середовищі, доповнити тематику семінарських занять до курсів “Історія педагогіки”, “Теоретичні основи педагогіки”, “Порівняльна педагогіка”.

Вірогідність наукових положень і висновків дослідження забезпечені цілеспрямованим історико-педагогічним аналізом наукових, документальних, фактографічних та інших джерел; методологічною обґрунтованістю теоретичних положень дослідження; опертям на принципи історизму та об’єктивності; застосуванням комплексу методів, що доповнюють один одного та є адекватними об’єкту, предмету, меті й завданням дослідження, логіко–системним аналізом теоретичних праць; упровадженням результатів дослідження в практику роботи сучасної загальноосвітньої школи і позашкільних закладів.

Апробація і впровадження результатів дослідження. Результати дисертаційного дослідження доповідалися й обговорювалися на конференціях: *міжнародних* –“Соціально-правовий захист дітей, позбавлених батьківської опіки” (Ужгород, 2005), “Соціально-правовий захист національних меншин в Україні і за рубежом” (Ужгород, 2006),

“Зміст громадянської освіти і виховання: історія, реалії, перспективи” (Херсон, 2006), “Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні та за кордоном” (Горлівка, 2006), “Формування цінностей сучасної особистості” (Дрогобич, 2007), *всеукраїнських* – “Розвиток змісту освіти як історико-педагогічна проблема” (Чернівці, 2003), “Етнос. Культура. Нація” (Дрогобич, 2006), “Мовна освіта і мовленнєвий розвиток школярів в умовах поліетнічного середовища” (Мукачево, 2006), “Сучасні проблеми художньо-трудової підготовки вчителів: теорія, досвід, зміст і технології” (Дрогобич, 2006), а також доповідалися на науково-методологічних семінарах, засіданнях кафедри педагогіки, звітних наукових конференціях професорсько-викладацького складу Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника (2003 – 2007 рр.).

Основні результати дисертації впроваджено у практику навчального процесу Педагогічного інституту Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника (довідка № 01-08/1261 від 20 листопада 2007р.), історичного факультету Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка (довідка № 912 від 3 вересня 2007 р.), Мукачівського гуманітарно-педагогічного інституту (довідка № 131 від 20 червня 2007 р.), Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського (довідка № 10153 від 31 серпня 2007 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 11 авторських наукових праць: з них – 1 навчально-методичний посібник, 9 надруковано у фахових виданнях, затверджених ВАК України, 1 – у збірнику наукових праць.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел (437 позицій, з них – 33 архівні), додатків. Обсяг дисертації – 235 сторінок, з них 164 – основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, його актуальність, визначено об’єкт, предмет, мету, завдання, методи та джерельну базу роботи, сформовано наукову новизну, теоретичне та практичне значення, подано відомості про апробацію та впровадження основних положень дисертації.

У *першому розділі* – **“Естетичне виховання підлітків у полікультурному середовищі як історико-педагогічна проблема”** – представлено результати аналізу стану висвітлення досліджуваної проблеми у вітчизняній і зарубіжній філософській, педагогічній і психологічній літературі, визначено суспільно-політичні та культурно-

освітні передумови естетичного виховання учнів у полікультурному середовищі Закарпаття у міжвоєнний період.

Аналітичний огляд джерельної бази дає підстави для констатації, що українськими і зарубіжними вченими накопичено велику кількість фактичного і теоретичного матеріалу щодо різноманітних аспектів полікультурності, особливості середовища, його естетичної функції.

Результати дослідження проблеми естетичного виховання у працях вітчизняних і зарубіжних учених з проблеми естетичного виховання свідчать про їхню різноманітність і відсутність загальноприйнятого підходу до тлумачення дефініції “естетичне виховання” як теоретичного підходу в суспільних науках і як освітньо-виховної концепції. Поняття “естетичне виховання” має цілу низку термінологічних еквівалентів і смислових синонімів, що свідчать про певну етнопсихологічну самобутність і відмінність цього процесу у різних народів. Дискусійними протягом тривалого часу були питання, пов’язані з природою та сутністю естетичного виховання, визначенням його понятійно-термінологічного апарату й змісту.

У контексті активних національних процесів ХІХ – початку ХХ ст. проблема естетичного виховання була важливим предметом розгляду українських педагогів. Окремі аспекти естетичного виховання на західноукраїнських землях висвітлено у працях Л.Баїка, Б.Мітюрова, А.Вихруща, Т.Завгородньої, М.Євтуха, Б.Ступарика, М.Чепіль. Вивченню історії освіти і виховання у Закарпатті присвячено низку наукових розвідок. Питання змісту національного виховання на Закарпатті відображено у дисертаційних дослідженнях О.Бенци, М.Маляр, З.Нагачевської, Г.Розлуцької, Н.Сабат, В.Стинської, О.Фізеші, Я.Яціва та ін.

У процесі дослідження змісту освіти й естетичного виховання на Закарпатті у 20 – 30-х роках ХХ ст. використані праці А.Бондаря, І.Ваната, В.Гомонная, А.Ігната, М.Макара, Р.Марцелюк, І.Небесника, В.Росула, Т.Росул, М.Токар, П.Ференца, П.Ходанича, А.Чуми, в яких ця проблема знайшла часткове висвітлення.

Усебічний аналіз джерельних матеріалів дає підстави розглядати естетичне виховання в українській педагогіці як соціально-педагогічну проблему, сутність якої зумовлена загальними закономірностями розвитку суспільства та соціально-економічними й культурними умовами Закарпаття міжвоєнного періоду. Дослідження засвідчило взаємозумовленість процесу становлення освіти і культури майбутньої української держави та формування на конкретному історичному тлі проблеми естетичного виховання. Серед основних проблем естетичне

виховання учнів середнього шкільного віку у полікультурному середовищі Закарпаття міжвоєнного періоду можна визначити загальні закономірності розвитку суспільства, соціально-економічні й культурні обставини та вплив культурно-історичних процесів Наддніпрянської України та зарубіжжя, а це – етнонаціональне відродження, національне самоутвердження українців, етнокультурна самостійність народу, існування парламентаризму, діяльність громадських організацій, усвідомлення високої національної місії, почуття громадянського обов'язку та ін.

Розвиток теорії та практики естетичного виховання на Закарпатті пов'язаний зі складними умовами формування громадянського суспільства Чехословаччини. Завдяки демократичному уряду і політиці національної терпимості утворилися сприятливі, але, водночас, і складні умови для становлення української культури, освіти і національного виховання. Аналіз джерельної бази засвідчує, що освіта та її складова – естетичне виховання – перебували під впливом різних політичних течій (москвофільство, українофільство, русинофільство), що певною мірою гальмувало реалізацію його потенційних можливостей. Шлях усвідомлення українцями своєї етнічної належності пролягав через звернення до тих сфер, які найяскравіше виявляють національний характер – історії, фольклору, мови, літератури, мистецтва тощо.

У дослідженні з'ясовано, що питання естетичного виховання активно розробляли українські педагоги Закарпаття у міжвоєнний період (Ф.Агій, Й.Бокшай, А.Волошин, Ю.Крупа, Н.Мураній, Й.Пешина та ін.). Слід відмітити, що естетичне виховання підлітків у полікультурному середовищі є важливою педагогічною проблемою, що потребує глибокого опрацювання, аналізу і подальшого вивчення.

У другому розділі – “Теоретичні основи естетичного виховання підлітків у полікультурному середовищі Закарпаття (1919 – 1939 рр.)” – висвітлено розвиток ідеї естетичного виховання учнівської молоді у творчому доробку педагогів і культурно-освітніх діячів, роль і місце естетичного виховання у змісті шкільної освіти краю.

З'ясовано, що проблема естетичного виховання була наскрізною у творчій спадщині українських педагогів досліджуваного періоду. Вона розглядалася у взаємозв'язку та в контексті надбань вітчизняних і зарубіжних педагогів кінця XIX – початку XX ст. Предметом естетичного виховання визначено формування в особистості естетичного ставлення до дійсності і мистецтва, що сприяло виявленню талантів і обдарувань дітей та молоді, збагаченню їхніх художніх та естетичних смаків. Необхідною умовою цього процесу є свобода поглядів, прагнень зближення культур,

довільне спілкування. Це помітно вплинуло на формування естетичних ідеалів та зростання інтересу до світової літератури, культури й мистецтва.

Виявлено, що естетичне виховання у полікультурному середовищі дає змогу посилити культурологічну функцію за допомогою локальних мистецьких реалій, орієнтуючи учнів на активне творче освоєння мистецтва рідного краю. Естетичне виховання школярів зумовлене рівнем їхнього загального розвитку. Загальна культура школярів, їхня моральна зрілість, рівень розвитку їхніх інтелектуальних здібностей визначають рівень естетично розвиненої особистості.

Культурно-просвітницька діяльність педагогів краю за характером і змістом роботи була прогресивним явищем, оскільки сприяла розвитку в учнів естетичного сприйняття, творчих здібностей діяти за “законами краси”, творити прекрасне в усіх сферах життєдіяльності; формуванню естетичних поглядів та смаків у полікультурному середовищі; вихованню гуманістичних якостей, інтересів та любові до життя в його різноманітних проявах; збагаченню змісту, форм і методів виховного процесу національним елементом, його науково-методичним забезпеченням; налагодженню творчих контактів між місцевими культурно-громадськими діячами та вихідцями з Наддніпрянської України й Галичини, їхній спільній праці на теренах Закарпаття, встановленню тісних зв'язків, пошуку шляхів співпраці між Східною і Західною Україною.

Результати наукового пошуку дали змогу виокремити два етапи розвитку проблеми естетичного виховання в українській педагогічній думці Закарпаття міжвоєнної доби, кожен з яких відображає генезу поняття “естетичне виховання” і позначений відповідними тенденціями.

Перший етап – *період становлення* (1919 – 1926 рр.) – активізація наукових пошуків українських культурно-освітніх діячів Закарпаття, результатом яких стало обґрунтування дефініції “естетичне виховання” як педагогічного процесу, спрямованого на формування і розвиток естетичних почуттів, потреб сприймати, оцінювати прекрасне; твердження про єдність успадкованого і набутого у вихованні. В основі естетичного виховання лежать ідеї правди, доброї волі, красивого і потворного, корисного і некорисного, естетичного і морального.

Другий етап – *період розвитку* (1927 – 1939 рр.) – пошук шляхів удосконалення дефініції “естетичне виховання”, її змісту і структурних компонентів, втілення їх у виховну практику; відкриття приватної Публічної школи рисунка в Ужгороді (1927 р.), мистецьких шкіл і гуртків різних жанрів, самодіяльних колективів; залучення до викладання предметів естетичного циклу в гімназіях, “горожанських” школах краю відомих професійних художників, композиторів, майстрів народного

мистецтва тощо; популяризація яскраво виражених національних форм концертного життя, їхньої тематики і репертуару; виникнення музично-драматичного театру з українською мовою, народно-побутовою тематикою і демократичним змістом; широке використання народних мелодій, народного мистецтва, фольклорних традицій в естетичному вихованні. З'ясовано, що основні етнодиференціюючі засоби (рідна мова, словесна творчість, письменство, мистецтво) стали основою естетичного виховання. Провідною тенденцією цього періоду стало широке використання різних форм, методів і засобів естетичного виховання учнів середнього шкільного віку, пошук шляхів самостійного розв'язання його актуальних проблем, в основі яких домінувала українська ідея.

Творчий доробок і практична діяльність педагогів свідчить, що естетичне виховання здійснювалося у процесі навчання та в позаурочний час. Насамперед, завдання естетичного виховання систематично та цілеспрямовано реалізовувалися на уроках малювання, співів, ручної праці, мови, літератури. Кожний урок був часом спілкування з кращими зразками мистецтва та колективного обговорення пережитих вражень. Індивідуальні здібності учнів до різних видів естетичної діяльності розвивалися в гуртках, творчих колективах (хор, оркестр), клубах, фахових (спеціальних) школах, студіях, самодіяльних театрах тощо. Вчитель повинен був уміти організувати урок, реалізуючи, окрім дидактичної естетичну функцію, тобто оцінити з естетичних позицій роботу учнів на уроці, а також свою власну діяльність.

Педагоги (Ф.Агій, В.Довгун, Ю.Крупа, Й.Пешина та ін.) вважали, що справжня краса людини виявляється у праці. Численні спостереження за працею учнів переконують у тому, що будь-який вияв ними майстерності у праці позитивно впливає на виховання естетичного ставлення до дійсності. Насолода від краси власної праці, почуття задоволення нею тим яскравіше, чим відчутніші її результати, її кінцевий підсумок, адже у результатах творчості відображається суть людини. Обов'язковою умовою педагогічного використання праці є виявлення підлітками ініціативи, самодіяльності, творчості. Праця по-справжньому виконує свою виховну морально-естетичну функцію лише за тієї умови, коли вона пробуджує в душі вихованців творче горіння, формує в них сильні емоційні переживання, до кінця захоплює їх. В уявленні дітей естетична цінність праці багато в чому визначається її суспільно корисною спрямованістю. Якщо учень знає, що результати його діяльності потрібні людям, він не лише відповідальніше підходить до справи, а й прагне виконати її якомога краще.

Естетичне виховання у процесі продуктивної праці вимагає від учителя постійної уваги до характеру обробки тих речей, які виготовляють учні. Без піклування про красу, про гармонію форм учнівських виробів не можна сформувати хороший естетичний смак. Найбільш помітний вплив на естетичне виховання учнів мають роботи, пов'язані з декоративно-ужитковим мистецтвом, що сприяє художній освіті учнів середнього шкільного віку.

Як показало дослідження, педагоги міжвоєнного періоду надавали перевагу духовному, моральному компоненту в естетичному вихованні, використанню необхідних форм і методів розвитку емоційно-чуттєвої, оціночної, творчої активності учнів. З позицій сьогодення можемо це трактувати як принцип культурологічного особистісно-орієнтованого навчання, що допомагає не лише створити власну систему духовних естетичних цінностей, а й забезпечує соціалізацію учнів, готує їх до життя в конкретно-історичному, полікультурному просторі.

У третьому розділі – “Організаційно-методичні аспекти естетичного виховання учнів середнього шкільного віку на Закарпатті у 20 – 30-ті рр. ХХ ст.” – проаналізовано інститути, чинники, форми, методи і засоби естетичного виховання учнів середнього шкільного віку в полікультурному середовищі Закарпаття; визначено можливості творчого використання історичного досвіду естетичного виховання в сучасних умовах.

Дослідження показало, що важливе місце в естетичному вихованні підлітків посідали родинний дім, школа, громада, культурно-освітні товариства. Роль соціальних інституцій, громадських і просвітницьких товариств, молодіжних організацій у розвитку потреби в естетичній діяльності, формуванні естетичних смаків є надзвичайно важливою. Педагоги вважали сім'ю найбільш значущим інститутом естетичного виховання, в умовах якого дитина вчиться красі спілкування, привчається бути чемною, ввічливою під час розмови, прагне внести естетичні елементи у свій побут, житло, одяг, поведінку, працю, творчість тощо. Вони вважали, що розвивати потребу в естетичній діяльності треба змалку, а для формування здатності діяти “за законами краси” корисно розвивати творчі та художні здібності дітей. Дуже важливо підтримувати прагнення дитини до малювання, співу, танцю, бажання самостійно зробити щось охайно, красиво, оберігати природу, допомагати людям.

Установлено, що батьки і родичі з усіх сил підтримували діяльність учнівських гуртків, бібліотек, читалень, брали активну участь у відзначенні релігійних і національних свят, виставах, імпрезах, концертах, приурочених до визначних дат. Свята були великою радістю для батьків,

які намагалися красиво одягнути дітей, насамперед у національний одяг, розвивали їх акторські, декламаторські, музикальні таланти.

Вивчення джерельної бази свідчить, що естетичному вихованню сприяла освітньо-виховна робота культурно-освітніх установ (читальні “Просвіти”, гуртки Українського Педагогічного товариства (“Рідна Школа”), школи, церкви, зусилля яких спрямовані на залучення підлітків до збирання і створення власних колекцій народного вбрання, народних візерунків, організацію фахових шкіл, майстерень для навчання народним ремеслам та ін.

У творчому доробку педагогів Закарпаття(Ю.Бортош, А.Буркацький, М.Гоєр, О.Пайкош та ін.) обґрунтовано роль природи, праці, художньої літератури, музики, співу, образотворчого мистецтва в естетичному вихованні підлітків. Мистецтво вчить розрізняти реальні добро і зло, красу і потворність, надає учням життєві яскраві приклади – моделі поведінки у світі. Важливо, аби школяреві пощастило з такими художніми “моделями”, щоб він мав змогу засвоїти найдосконаліші зразки людського спілкування, а вихователь повинен допомогти йому у засвоєнні кращого досвіду людства, окреслюючи естетичні та моральні орієнтири на його шляху.

З’ясовано, що естетичне виховання підлітків у полікультурному середовищі Закарпаття у 20 – 30-ті роки ХХ ст. було можливим за таких умов: створення позитивної естетичної атмосфери в полікультурному середовищі (розвиток національної культури, збагачення досвіду сімейного виховання, організація урочної та позаурочної виховної діяльності школи, розвиток позашкільних закладів, долучення до естетичного впливу на учнів громадських організацій, церкви), розвиток культурологічних знань міжетнічної та міжкультурної взаємодії, ціннісних орієнтацій та особистісних якостей у процесі виховної роботи. Естетичний розвиток підлітків здійснювався у напрямі художньо-просвітницької діяльності шляхом відвідування культурних закладів, церкви, з одного боку, та масової участі у гуртках художньої самодіяльності, у підготовці і проведенні виховних заходів – з іншого.

Основні складові естетичного виховання підлітків у міжвоєнний період відображені в схемі (рис.1).

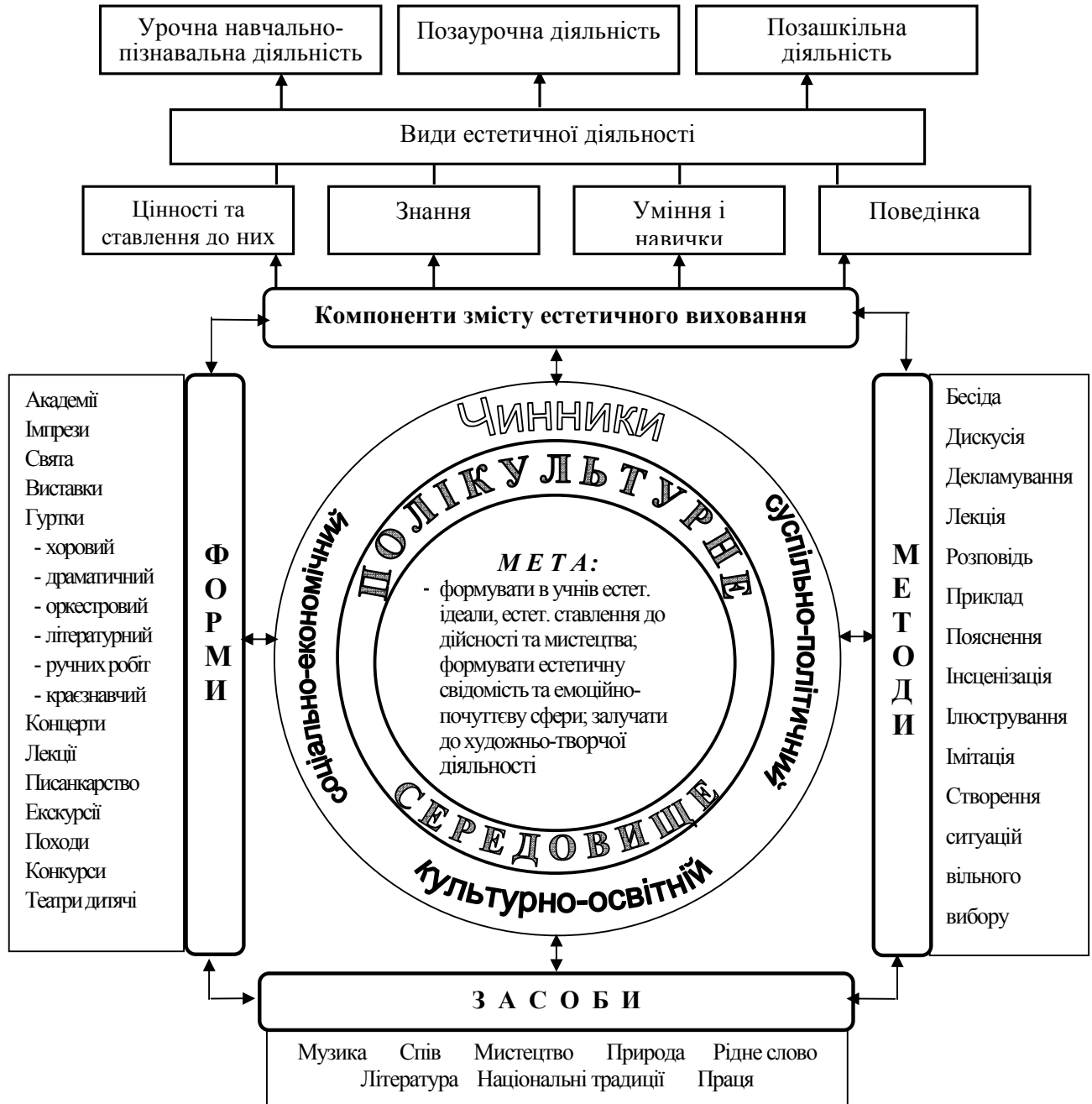

Рис. 1. Структурна схема естетичного виховання українських школярів у полікультурному середовищу Закарпаття (1919–1939 рр.)

Структурна схема відображає взаємозв'язок основних компонентів естетичного виховання (мета, зміст, методи, форми, засоби, чинники), які характеризують його цільові, змістові та процесуальні аспекти.

Поширеними формами виховної роботи були академії, імп্রেзи, шкільні виставки, святкові концерти, драматичні аматорські гуртки, писанкарство, лекції, вечори, вистави, хоровий спів, гра в оркестрах,

конкурси тощо. Дослідження показало, що естетичне виховання учнів середнього шкільного віку на Закарпатті міжвоєнного періоду найчастіше представлено як частина організації вільного часу (дозвілля) підлітків. Пісню супроводжувалися відвідування Богослужінь, толоки, вечорниці тощо. Все це передбачало активну участь підлітків у їхній підготовці й проведенні. Педагоги покликані навчити учнів розуміти прекрасне в житті, природі, вміти віднайти дивосвіт краси в літературному чи мистецькому творі.

З'ясовано, що педагоги використовували такі методи, як бесіда, виховання прикладом, дискусії, наслідування, участь у добродійній діяльності тощо. Основними засобами естетичного виховання українські педагоги краю вважали музику, співи, мистецтво, рідне слово, працю. Педагоги зосереджували увагу підлітків на пізнанні свого внутрішнього світу, а отже, на використанні мистецтва як засобу духовного становлення шляхом від почуттєвого сприймання до осмислених творчих дій.

Нові соціально-політичні та економічні умови сучасної дійсності створюють основу для реформування всієї системи освіти і виховання, яка передбачає внесення певних змін у зміст навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи і позашкільної освіти, з використанням кращих надбань української педагогічної думки в галузі естетичного виховання (О.Духновича, К.Ушинського, С.Русової, В.Сухомлинського та ін.). Насамперед потрібно створити у школі таку педагогічну атмосферу, яка б сприяла формуванню особистості, здатної до оцінювання власної діяльності, самостійного формування життєвої позиції, що ґрунтується на міцних моральних переконаннях, залучення учнів до розмаїтого світу мистецтва, формування ціннісного ставлення до нього; розвиток інтересів, здібностей, творчої індивідуальності школярів у вільний час.

Узагальнення результатів наукового дослідження дає підстави для таких **висновків** та окреслення перспектив подальшого вивчення означеної проблеми:

1. Ретроспективний аналіз сутності категорії “естетичне виховання” забезпечував можливість стверджувати, що існує ряд визначень змісту і структурних компонентів поняття “естетичне виховання” – як теоретичного підходу у суспільних науках, а також “естетичного виховання” – як освітньо-виховної концепції. Поняття “естетичне виховання” має цілу низку термінологічних еквівалентів і смислових синонімів, що свідчить про певну етнопсихологічну самобутність і відмінність у різних народів.

Естетичне виховання учнів середнього шкільного віку в досліджуваній вальній період визначалося загальними закономірностями розвитку

суспільства, соціально-економічними й культурними обставинами та впливом культурно-історичних процесів Наддніпрянської України і зарубіжжя: етнонаціональним відродженням, національним самоутвердженням українців, етнокультурною самостійністю народу, існуванням парламентаризму, діяльністю громадських організацій, усвідомленням високої національної місії, почуттям громадянського обов'язку та ін. Естетичне виховання пов'язувалося з розвитком майбутньої Української держави і відбувалося на конкретному соціально-політичному тлі. Українські освітні діячі брали активну участь в культурному процесі, який був пов'язаний з боротьбою за утвердження національної самосвідомості, розбудовою змісту освіти відповідно до потреб української спільноти та соціокультурного середовища краю. Саме мова, словесна творчість і мистецтво як основні етнодиференціюючі ознаки відіграли системно-організуючу функцію в естетичному вихованні школярів.

З'ясовано, що педагогічна, публіцистична, видавнича і виконавська діяльність культурно-освітніх діячів Закарпаття пронизана самовідданим служінням українському народові, глибоким розумінням ролі естетичного виховання у формуванні національно свідомого підростаючого покоління.

2. Найістотнішими тенденціями діяльності українських освітніх діячів у царині естетичного виховання були: зумовленість мистецького поступу обставинами суспільно-політичного розвитку, рівнем розгортання процесів національно-культурного відродження; обґрунтування мети і завдань естетичного виховання залежно від суспільних потреб, рівня національної свідомості, культури народу, загальнопедагогічних пріоритетів; удосконалення змісту виховної діяльності, перехід від малоефективних форм, методів і засобів до пошуку шляхів самостійного розв'язання актуальних проблем естетичного виховання учнів середнього шкільного віку; еволюційний шлях їхньої діяльності від простого просвітництва й залучення підлітків до різних форм естетичного виховання, в основі яких домінуючою стала українська ідея.

3. У ході наукового пошуку простежено еволюцію поняття “естетичне виховання” в творчому доробку українських освітніх діячів Закарпаття, виокремлено два етапи розвитку теорії і практики естетичного виховання, які зумовлені об'єктивними закономірностями суспільно-політичного та національно-культурного розвитку, особливостями української педагогічної думки: перший – період становлення (1919 – 1926 рр.); другий – період розвитку (1927 – 1939 рр.).

Українська педагогічна думка була спрямована на розкриття змісту естетичного виховання як складної багаторівневої структури, основою якої

є формування естетичної свідомості, розвиток емоційно-почуттєвої сфери й організація художньо-творчої діяльності підлітків.

4. У історико-педагогічному доробку освітніх діячів Закарпаття міжвоєнного періоду розкрито зміст і завдання естетичного виховання підлітків. У ієрархії цінностей виховання пріоритетними визнано поняття добра і краси. Естетичне виховання спрямовувалось на розвиток духовних здібностей та естетичних почуттів. Завданнями естетичного виховання визначено формування розуміння естетичних цінностей, художніх смаків, порядності, творчості та фантазії, вміння передати своє враження, навчання учнів бачити прекрасне в житті, природі, вміти віднайти дивосвіт краси в літературному чи мистецькому творі, формування у підлітків поняття “краси праці” у виробничій діяльності, у процесі освоєння природи, естетизації поведінки і побуту людини.

Естетичне виховання передбачає певний рівень художньо-естетичної культури особистості, її здатності до естетичного освоєння дійсності. Цей рівень виявляється як у розвитку всіх компонентів естетичної свідомості (почуттів, поглядів, переживань, оцінок, смаків, потреб та ідеалів), так і в розвиткові умінь і навичок активної перетворювальної діяльності у мистецтві, праці, побуті, людських взаєминах. Через емоційне сприйняття образів мистецтва здійснювалося формування переконань, поглядів, які згодом стають основою поведінки учнів, їхньої громадської та суспільно корисної діяльності у полікультурному середовищі.

5. Освітяни краю відстоювали думку, що в естетичному вихованні необхідно враховувати етнопсихологічні особливості дитини та полікультурне середовище. До цього прилучились вихідці з Галичини і Наддніпрянської України, а також емігранти з Росії та інших держав, що сприяло розвиткові зовнішніх міжкультурних зв'язків. Полікультурне середовище – сукупність предметних та особистісних умов, а також відповідних уявлень та оцінювань, які складають „зону” засвоєного та прийнятого людиною соціокультурного досвіду. Його динаміка пов'язана як із соціальною орієнтацією, що зумовлює рухливість і варіативність естетичного оцінювання такого середовища в результаті різних видів діяльності, так і з особливостями переваг, потреб суб'єкта.

6. Серед найбільш поширених форм естетичного виховання підлітків були шкільні виставки, академії, концерти, лекції-концерти, театральні гуртки, огляди хорових колективів і оркестрів, конкурси тощо, які проводились різноманітними товариствами з нагоди важливих подій історичного та національного значення і сприяли естетичному вихованню підлітків. Зазначені форми реалізовували естетичні смаки, почуття і емоції сприяли прояву власної творчості, активної практичної дії.

У дослідженні проаналізовано методи (інсценізації, ілюстрування, імітація, створення ситуації вільного вибору, виховання прикладом і на прикладі, дискусії, наслідування, участь у добродійній діяльності), засоби (національні звичаї та традиції, спів, музичне, декоративно-ужиткове і сакральне мистецтво, рідне слово, праця).

7. Дослідження відкриває можливості для творчого використання історичного досвіду естетичного виховання учнів середнього шкільного віку в сучасному полікультурному освітньому просторі України: оволодіння підлітками знаннями про культуру власного народу, формування уявлень про різноманітність культур і виховання шанобливого ставлення до культурних проявів інших народів; створення умов для інтеграції учнів у культуру інших народів, розвиток умінь і навичок взаємодії з носіями різних культур; наповнення відповідним змістом шкільних підручників із цілепокладанням виховних пріоритетів на формування в учнів моральних, національних і громадянських цінностей; виховання в душі злагоди, толерантності, гуманного міжнаціонального спілкування, загальнолюдських цінностей.

Отже, вивчення та врахування особливостей естетичного виховання підлітків у полікультурному середовищі в сучасних умовах необхідне для наукового передбачення та прогнозування динаміки національних освітніх процесів, що забезпечить можливість результативно коригувати форми і методи освітньої політики, основним завданням якої повинно бути виховання свідомих громадян і патріотів України з високою культурою міжнаціональних взаємовідносин, формування у молоді духовності, моральної, художньо-естетичної та трудової культури.

Проведене дослідження не претендує на усебічне розкриття всіх аспектів проблеми. Перспективними напрямками дослідження є питання естетичного виховання української молоді в гімназіях й учительських семінаріях Закарпаття в міжвоєнний період; естетичного виховання підлітків у позаурочний час в умовах полікультурного середовища сучасної України; естетичного виховання учнів на уроках природничо-гуманітарного циклу у школах II – III ступенів; формування готовності вчителів-предметників до професійної діяльності в умовах полікультурного середовища.

Основний зміст дисертації відображені в таких публікаціях:

I. Статті в наукових фахових виданнях

1. Цибар Т.М. Місце естетичного виховання учнів у педагогічній концепції О.Духновича / Т.М.Цибар // Науковий вісник Чернівецького

університету. Педагогіка та психологія: Зб. Наук. Праць. – Чернівці: Рута, 2003. – Вип. 177. – С. 201 – 205.

2. Цибар Т.М. Форми естетичного виховання підлітків у позакласній та позашкільній роботі на Закарпатті (1919 – 1939 рр.) / Т.М.Цибар // Джерела: Науково-методичний вісник. – Івано-Франківськ, 2004. – № 3 – 4. – С. 139 – 142.

3. Цибар Т.М. Проблема підготовки учителя у творчій спадщині громадсько-освітніх діячів Закарпаття /Т.М.Цибар // Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія “Педагогіка. Соціальна робота”. – 2005. – Вип. 8. – С. 215 – 216.

4. Цибар Т.М. Гуманістична сутність естетичного виховання / Т.М.Цибар // Молодь і ринок. – 2006. – № 5(20). – С.101 – 104.

5. Цибар Т.М. Естетичне виховання підлітків у контексті культурно-освітнього життя Закарпаття (1919 – 1939 рр.) / Т.М.Цибар // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – Тернопіль, 2006. – № 7. – С. 150 – 154

6. Цибар Т. М. Психолого-педагогічні аспекти естетичного виховання підлітків на уроках і в позаурочний час / Т.М.Цибар // Молодь і ринок. – 2007. – № 9. – С. 121 – 124.

7. Цибар Т.М. Роль праці в естетичному вихованні підлітків (історико-педагогічний аспект) / Т.М.Цибар // Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія: Зб. Наук. Праць. – Чернівці: Рута, 2007. – Вип.300 . – С. 172 – 180.

8. Цибар Т.М. Естетичне виховання учнівської молоді на уроках образотворчого мистецтва / Т.М.Цибар // Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія “Педагогіка. Соціальна робота”. – Ужгород,2007. – Вип. 11.– С. 155 – 156.

9. Цибар Т.М. Мова як чинник естетичного виховання підлітків у полі культурному середовищі на Закарпатті (1919-1939 рр.) / Т.М.Цибар // Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія “Педагогіка. Соціальна робота”. – Ужгород,2007. – Вип. 12. – С. 77 – 78.

II. Навчально-методичні посібники

1. Цибар Т.М.Естетичне виховання підлітків у полі культурному просторі: історія,теорія, практика: Навч.-метод. Посібник – Мукачево: Видавництво «Карпатська вежа», 2007. – 56с.

III. Матеріали науково-практичних конференцій

1. Цибар Т.М. Естетичне виховання підлітків засобами мистецтва в полікультурному середовищі на Закарпатті (1919 – 1939 рр.): Матеріали

Міжнар. Наук.-практ. конф. [“Зміст громадянської освіти і виховання: історія, реалії, перспективи“], (Херсон, 14-15 вересня 2006) //Педагогічний альманах: Зб. наук. праць. – Київ-Херсон, 2006. – С. 205 – 210.

АНОТАЦІЇ

Цибар Т.М. Естетичне виховання учнів середнього шкільного віку в полікультурному середовищі на Закарпатті (1919 – 1939 рр.). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2008.

У дисертації здійснено комплексний аналіз вітчизняних і зарубіжних напрацювань з питань естетичного виховання; узагальнено зміст естетичного виховання підлітків у контексті полікультурного освітнього простору Закарпаття міжвоєнного періоду; досліджено й проаналізовано зміст, форми і методи естетичного виховання у середніх школах і позашкільних закладах краю; визначено можливості творчого застосування історичного досвіду естетичного виховання в сучасних умовах.

Матеріали, основні положення дисертації та висновки можуть бути використані під час читання курсу з історії педагогіки у вищих навчальних закладах різних типів акредитації, в процесі підготовки навчально-методичної літератури.

Ключові слова: естетичне виховання, учні середнього шкільного віку, зміст, форми і методи естетичного виховання, полікультурність, Закарпаття.

Цибар Т.М. Эстетическое воспитание учащихся среднего школьного возраста в поликультурной среде на Закарпатье (1919 – 1939 гг.). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Тернополь, 2008.

В диссертации осуществлено комплексное изучение отечественной и зарубежной литературы по проблеме эстетического воспитания. Исследованы различные подходы к дефиниции "эстетическое воспитание", проанализированы взгляды ученых на исследуемую проблему, синтезированы научные представления об эстетическом воспитании.

В работе раскрыты социально-экономические и культурно-образовательные предпосылки и тенденции развития проблемы эстетического воспитания в Закарпатье на протяжении 1919 – 1939 гг. В исследуемый период в регионе сложились благоприятные условия для развития теории и практики эстетического воспитания. Определяющим фактором этого процесса было влияние культурно-исторических процессов Западной Европы и Надднепрянской Украины. Эстетическое воспитание было связано с развитием будущего государства и происходило на конкретном социально-политическом фоне. Украинские педагоги принимали активное участие в культурном процессе, связанном с борьбой за утверждение национальной самосознательности, реорганизацией содержания образования в соответствии с потребностями украинской общественности и социокультурной среды края. Именно язык, словесное творчество и искусство как главные этнодифференцирующие признаки реализовали системно-организующую функцию в эстетическом воспитании подростков.

В диссертации выделено два этапа развития теории и практики эстетического воспитания: первый (1919 – 1926 гг.) – этап становления; второй этап (1927 – 1939 гг.) – этап развития. Каждый из них отображает содержание понятия “эстетическое воспитание”, формы, методы, средства и факторы эстетического воспитания подростков.

Украинская педагогическая мысль Закарпатья исследуемого периода обосновывает содержание эстетического воспитания как сложной многоуровневой структуры, основой которой является эстетическое сознание, эмоционально-чувственная сфера и художественно-творческая деятельность подростков.

В иерархии ценностей эстетического воспитания приоритетными являются понятия доброты и красоты. Эстетическое воспитание направлено на развитие духовных и эстетических чувств и способностей. Целью эстетического воспитания считают формирование общечеловеческих эстетических ценностей, художественного вкуса, порядочности, терпеливости, творчества и фантазии, умения обнаружить красоту в произведениях искусства, формировать у школьников ощущение красоты труда, производственной деятельности в процессе освоения природы, эстетизации поведения и быта человека. Специфика эстетического воспитания в поликультурной среде Закарпатья дает возможность выделить такие его функции: социальную, рекреационную, ценностно-ориентационную, регулятивную.

Педагоги Закарпатья отстаивали мысль, что в эстетическом воспитании необходимо учитывать этнопсихологические особенности

ребенка и поликультурной среды, которую воспринимали как совокупность предметных и личностных условий, а также соответственных представлений и оценок, составляющих “зону” освоенного и принятого человеком социокультурного опыта. Ее динамика связана как с социальной ориентацией, так и с особенностями преимуществ, потребностей субъекта.

В исследуемый период наиболее распространенными формами эстетического воспитания учащихся были школьные выставки, академии, концерты, театральные кружки, осмотр хоровых коллективов и оркестров, конкурсы и др., осуществляемых разнообразными объединениями, приуроченные к важным событиям исторического и национального значения и способствующие эстетическому воспитанию.

В диссертации проанализированы методы (беседа, воспитание на примере, подражание, участие в благотворительной деятельности), средства (музыка, пение, искусство, родное слово, труд, национальные обычаи и традиции).

Изучение отечественного опыта эстетического воспитания украинской педагогической мысли Закарпатья исследуемого периода позволяет утверждать, что основные положения и выводы работы могут быть творчески использованы и на современном этапе развития педагогической науки, ведущей поиски новых путей усовершенствования эстетического воспитания.

Ключевые слова: эстетическое воспитание, учащиеся среднего школьного возраста, содержание, формы и методы эстетического воспитания, поликультурность, Закарпатье.

Tsybar T.M. Aesthetic education of the pupils of secondary school age in the multikultural environment of Zakarpattia (1919 – 1939). – Manuscript.

Dissertation for the scientific degree of candidate of pedagogical sciences 13.00.01 – general pedagogy and history of pedagogy. – Ternopols’kyi Vladimir Gnatuk National Pedagogical University, Ternopol, 2007.

In the dissertation the complex analysis of domestic and foreign works on the issues of aesthetic education is carried out; the content of aesthetic education of teenagers in the context of multikultural educational space of Zakarpattia at the interwar period is generalized; the content, the forms and methods of aesthetic education at schools and out-of-school establishments of the region is investigated and analysed. Here are determined the possibilities of creative application of historical experience of aesthetic education in modern conditions.

The materials, the principal statements of the dissertation and the conclusions can be used when reading the course of history of pedagogy in higher educational establishments of different types, when preparing educational and methodical literature.

Key words: aesthetic education, pupils of secondary school age, content and forms of work, level of multikulturale, Zakarpattia.

Підписано до друку 12.05.2008 р. Формат 60x90/16.

Папір друк. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Наклад 100 прим. Зам. № 111

Редакційно-видавничий відділ
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2